

Τὰ εἰς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ θανόντας Στρατιώτας ἐπιγράμματα διατρανοῦσι τὸ ψυχικὸν ἄλγος τῶν ἡμετέρων πολεμιστῶν, ὡς μὴ προφθασάντων νὰ ἐπιτελέσωσι τὸ πρὸς τὴν πατρίδα κληθῶν. Ἴδου τί λέγει τὸ ἐπιτύμβιον τοῦ Μαρκεσίνῃ Ῥάλη ἀποθανόντος ἐκ τυχαίας πτώσεως:

Οὐ γὰρ Ἄρης μ' ἐδάμασεν ἐν ἔντεσι, δουλεύουσιν
ρυθόμενον κλεινὴν Ἑλλάδα· πῶς δ' ἔθανον!

Μεθ' ὅσα καὶ ἂν λέγωσιν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ λεγομένου βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἐν τῷ χωνευτηρίῳ τῆς δουλείας ἐδοκιμάσθη τὸ ἑλληνικὸν μέταλλον, καὶ ἀφοῦ ἐξητμίσθη ἡ βυζαντινὴ ἀκαθαρσία, ἔλαμψεν ὁ ἑλληνικὸς χρυσός.

Ἐνθ' ὁ Ἰάνος ἔγραψε τὰ ἀνωτέρω, οἱ ἐν Ἑπτανήσῳ συγκεντρωθέντες Στρατιῶται ἤρχισαν ἤδη τὴν ἀθροδον, καταλαβόντες τὴν ἀντικρὺ τῆς Κερκύρας Ἡπειρον καὶ ἰδρύσαντες ἀκριτικὰ θέματα κατ' αὐτὸν τὸν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἰσχύοντα τύπον.

(Ἔπεται τὸ τέλος)

K. ΣΑΘΑΣ

ΤΕΚΝΑ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΟΝΕΩΝ ΑΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

[Ἐκ τῶν τοῦ Ernest Legouvé]

Μετὰ δύο ἡμέρας ἔφθασαν εἰς τὸ μέγαρον ὅπου ἐφιλοξενούμενη λίαν δυσάρεστοι εἰδήσεις. Ὁ ποταμὸς ἐξεχειλίζεν. Αἴφνης οἱ φόβοι φρικωδῶν δυστυχημάτων γεννῶνται εἰς τὰ πνεύματα. Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ ζητεῖ ἐκ Βλοᾶ μηχανικὸν τινα ὅπως στερεώσῃ τὸ πρόχωμα τοῦ Ῥαμβούργ ἀπέχον ἡμισυ μίλιον ἀπ' ἐδῶ, τὸ ὅποιον μόνον προστατεύει ὄλην τὴν κοιλάδα μας. Οἱ μηχανικοὶ εἶχον ἀναχωρήσει εἰς Ὀυζαίν, τὸ ὅποιον ἠπειλεῖτο ἀκόμη περισσότερον. Ὁ φίλος μου καὶ ἐγὼ συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐτρέξαμεν εἰς τὸ πρόχωμα. Τὰ ὑποκίτρινα τοῦ ποταμοῦ κύματα ἐκύλιον κορμούς δένδρων, ἐρείπια στεγῶν, συντρίμματα λέμβων καὶ ἐσφενδόνιζον αὐτὰ μετ' ἄκρας σφοδρότητος κατὰ τοῦ προχώματος, ὅπερ ἔτρεμε καὶ ἔτριζεν εἰς ἕκαστον κτύπημα. Πανταχόθεν ἔτρεχον πεζοί, με ἀμάξια, ἔφιπποι, οἱ κάτοικοι τῶν γειτονικῶν χωρίων ἐρχόμενοι ὅπως καὶ ἡμεῖς νὰ ἐργασθῶσι διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Ἀλλὰ τί νὰ κάμωμεν; ἔλειπεν ὁ διοικῶν! δὲν εἴχομεν ἀρχηγόν. Ἠκούομεν τὰς θλιβεράς ταύτας λέξεις ἐξερχομένας τοῦ στόματος τῶν ἐρχομένων: Τὸ Βρεῖλ τὸ ἐσκέπασαν τὰ νερά! Τρία σπίτια ἐκρημνίσθησαν ἔς τὸ Μενίλ!.. Ὁ Σέρ ἐν τούτοις ἀνέβαινεν. Ῥήγματὰ τινα ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται πρὸς βορρᾶν τοῦ προχώματος, τῆς μόνης ἐλπίδος μας, καὶ ἐμένομεν ὅλοι ἐκεῖ ἀκίνητοι, ἀνίσχυροι, ἀπηλπισμένοι. Αἴφνης φαίνεται μακρόθεν πλῆθος ἀνθρώπων κινούντων μανθῆλια, βᾶ-

βδους, ἐργαλεῖα, καὶ ἐκβαλλόντων κραυγὰς χαρᾶς. Πλησιάζουν! ἦσαν οἱ κάτοικοι τοῦ Δαμαρτὲν οἵτινες ἔφερον, .. ὄχι, ἀπατώμαι, οἵτινες ἦγον ἐν θριάμβῳ τὸν νέον Βιλνέβ. Ὡ φίλε μου, τί μέγα πρᾶγμα εἶνε ἡ ἐπιστήμη! Εἰς μόνην τὴν λέξιν ταύτην μηχανικός! τὸ πλῆθος ὄρμα πρὸς τὸν νέον, σχεδὸν γονυπετεῖ πρὸ αὐτοῦ!.. «Γλύτωσέ μας!» φωνάζουν αἱ γυναῖκες! «Πές μας τί νὰ κάμωμε!» φωνάζουν οἱ ἄνδρες. Ἡ ἀταξία ἦτο ἴση πρὸς τὸν τρόμον.

— Ἐδῶ εἶνε ὁ κίνδυνος! τῷ ἔλεγον οἱ μὲν δεικνύοντες εἰς αὐτὸν τὸ πρὸς βορρᾶν μέρος τοῦ προχώματος.

— Ἐδῶ βραγίζει τώρα! ἔλεγον οἱ ἄλλοι δεικνύοντες τὸ ἀντίθετον ἄκρον.

Ὁ νέος συρόμενος πρὸς ὄλας τὰς διευθύνσεις, μυρίας ἀκούων ἀτάκτους κραυγὰς, ὠχρός ἐκ φόβου, οὐχὶ ἐκ φόβου φυσικοῦ, ἀλλ' ἐξ ἠθικοῦ φόβου, ἐκ τοῦ φόβου τοῦ κινδύνου τῶν ἄλλων, καμπτύμενος ὑπὸ τὸ βᾶρος τῆς εὐθύνης του, ἔτρεχεν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο, διέτασσε τὴν ἐπιδιόρθωσιν ῥηγμάτων τινῶν, ἐδίδε διαταγὰς τινὰς μαρτυρούσας νοημοσύνην μὲν ἀλλὰ καὶ ἀβεβαιότητα, διωργάνιζε μὲν τοὺς ἐργάτας κατ' οὐλαμούς, ἀλλ' ἐφαίνετο μᾶλλον συμβουλευόμενος ἢ διευθύνων αὐτούς. Ἡ φωνὴ του δὲν εἶχε τὸν ἐπιτακτικὸν ἐκείνον τόνον ὅστις ἐπιβάλλεται. Ἡ πρώτη ἀνάγκη τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ κινδύνῳ εἶνε νὰ ἔχουν πεποιθήσιν εἰς τὸν διευθύνοντα αὐτούς, καὶ τὸ πρώτιστον πλεονέκτημα τοῦ διευθύνοντος εἶνε νὰ ἔχη πεποιθήσιν ἐφ' ἑαυτοῦ. Οἱ ἐργάται αἰσθανόμενοι ἐλλείπουσαν τὴν τοιαύτην πεποιθήσιν ἐδίσταζον. Ὁ κίνδυνος ἐν τούτοις ἠύξανεν ἀκαταπύστως. Μετὰ τὰς πλημμύρας ταύτας ἐκσπᾶσι συνήθως θύελλαι μετὰ τῶν κυμάτων τοῦ ὕδατος προχωροῦσαι. Εἰς ἐν μέρος τοῦ προχώματος μας ἦσαν φυτευμένοι ὑψηλαὶ λευκαὶ, ὧν ὁ ἄνεμος ἔσειε σφοδρῶς τὰς κορυφὰς καὶ τοὺς κορμούς, καὶ αἵτινες μεταδίδουσαι τὴν ταλάντευσιν των εἰς τὰς ρίζας ἐκίνουν τὸ ἔδαφος. Ἐφόσον ἐπληρῶντο τὰ ῥήγματα οἱ τρομεροὶ κλονισμοὶ τῶν δένδρων τούτων συνταράττοντες τὸ χῶμα κατέστρεφον ὅτι ἐγίνετο. Αἴφνης ἔπεσε μετὰ πατάγου ἐν τεμάχιον τῆς κορυφῆς τοῦ προχώματος. Εὐτυχῶς ἦτο πρὸς τὸ μέρος τῆς κοιλάδος, κραυγὴ ἀπελπισίας ἐξῆλθεν ἐξ ὄλων τῶν στομάτων!.. Ἡ καταστροφὴ ἐφαίνετο βεβαία, ὅτε αἴφνης ἐκ τοῦ μέρους ἡμῶν προστρέχει ὁ γέρον Βιλνέβ.

— Ἀφήστε τὸ πρόχωμα... κραυγάζει εἰς τοὺς ἐργάτας. Εἶνε διαταγὴ τοῦ νιοῦ μου... Διστάζουν... Σᾶς λέγω ὅτι εἶνε διαταγὴ τοῦ νιοῦ μου!.. ἐπαναλαμβάνει διὰ βροντώδους φωνῆς. Πάρετε τὰ δικάλια σας, τὰς ἀξίνας σας! Ὅλοι ἔς τὰ δένδρα! κόψετε τὰ δένδρα!... Ὡ! πῶς ὁ ἄνθρωπος ὑποτάσσεται γρήγορα εἰς τὴν φωνήν, ἡ ὅποια εἶνε καμωμένη διὰ νὰ προστάζῃ!... Ὅλοι ὠρμήσαμεν εἰς τὰ δένδρα! Ὁ γέ-

ρων Βιλνέβ ἤσυχος, ἀποφασιστικός, καὶ ὁ υἱὸς του ὄχι ὀλιγώτερον δραστήριος διπλασιάζουν τὴν δύναμιν τῶν βραχιόνων μας. Ἐκαστον καταφερόμενον κτύπημα σχηματίζει βαθεῖαν πληγὴν ἐπὶ τῶν πελωρίων ἐκείνων δένδρων! Οἱ κορμοὶ κλονίζονται· ὁ ἄνεμος ὅστις ἦτο ἐχθρὸς μας γίνεται ἐπίκουρός μας. Ἄντι νὰ κινή πλεον τὰς ρίζας κινεῖ τὸν τετραυματισμένον κορμὸν καὶ εὐρύνει τὸ τραῦμα τοῦ δένδρου. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ γίγαντες κλονοῦνται ὁ εἰς μετὰ τὸν ἕτερον καὶ θὰ καταπέσωσι!»

— Κρατήσατε τὰ δένδρα, κρατήσατέ τα, φωνάζει ὁ γέρον Βιλνέβ, μεταβαίνων ἐν σπουδῇ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους τοῦ προχώματος εἰς τὸ ἄλλο... Ἀκούσατε δὲ τί λέγει ὁ υἱὸς μου... Μὴ βιάζεσθε τόσο πολύ, ἂν πέσουν διὰ μιᾶς, θὰ ἀναταράξουν τὸ μουσχευμένον ἔδαφος. Σιγά! Σιγά! καταϊβάσατέ τα μὲ σχοινία! πλαγιάσατέ τα χάμου!

Ἐπήκουσαν ὅλοι, μόλις δὲ ἐπλαγίασαν τὰ δένδρα μᾶς χρησιμεύουν ἀντὶ νὰ μᾶς βλάπτουν. Ἀφ' οὗ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοὺς πυκνοφύλλους κλάδους των καὶ ἀπὸ τοὺς κορμούς των, αἱ ρίζαι ἐμπήγνυνται στερραὶ ὡς πάσσαλοι εἰς τὸ χῶμα ἐκεῖνο ὅπερ ἐκλόνιζον· ὁ ὄγκος μάλιστα τῶν δένδρων πληροῖ τὰς καταχώσεις· κραυγὴ ἀπελευθερώσεως διαδέχεται τὰς κραυγὰς τοῦ τρόμου καὶ αἱ κατάκοποι χεῖρες ἀφήκαν ἐπ' ὀλίγον τὰ ἐργαλεῖα. Ἄλλ' ὁ γέρον Βιλνέβ, ὅστις εἶχε συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ υἱοῦ του ἐφώναξε: Δὲν εἶνε ὥρα γιὰ ξεκούρασι! Ὁ υἱὸς του ὅστις ἐφαίνετο μεταμορφωθείς ἀφ' ὅτου ὁ πατήρ του τῷ ἐχρησίμευεν ὡς βοηθός, ἐξηκολούθησε δι' ἰσχυρὰς φωνῆς:

— Κάμετε πρὸς βορρᾶν ἓνα μεγάλο ἐπίχωμα! Μεταχειρισθῆτε, εἰ μὴ ἐμπορέσετε, σανίδια, πέτρας, σακκίᾶ χώματος. Μαζέψατε ὅ,τι φέρνει ἐδῶ ὁ ποταμός.

Ἐπήκουσαν καὶ κανεὶς πλεον δὲν ἠσθάνετο οὔτε κόπον, οὔτε φόβον. Τὸ πλῆθος ἠλεκτρισθὲν ὑπὸ τῶν δύο τούτων ἀνθρώπων, οἵτινες ἠλέκτριζον ἀλλήλους, μετὰ δύο ὥρας εἶχε πληρῶσαι τὰ ῥήγματα· μετὰ τρεῖς ὥρας ἐπὶ τοῦ προχώματος ἦτο ἔτοιμον ἐν ἐπίχωμα ἐνὸς μέτρου καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὅτε οἱ μηχανικοὶ τοῦ Βλοᾶ ἔφθασαν εἰς βοήθειάν μας, εὗρον τὸ πλῆθος ἐκεῖνο περικυκλῶν τοὺς δύο σωτήρας του. Συγκινητικωτέρα καὶ τοῦ εὐγνώμονος θαυμασμοῦ τοῦ πλήθους ἦτο ἡ θέα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐνηγκαλισμένων καὶ ἠνωμένων διὰ παντὸς διὰ τῆς ἡρωϊκῆς συνεργασίας μιᾶς στιγμῆς, διὰ τοῦ κοινου αὐτῶν θάρρους, τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῶν κινδύνων.

Τὴν ἐπαύριον ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπανίδω τοὺς δύο Βιλνέβ. Ἐφθασα περὶ τὴν τετάρτην ὥραν. Ἡ οἰκία ἦτο ἀνάστατος. Εἶχεν ἔλθει ἐπιστολὴ τοῦ νομάρχου πρὸς τὸν νέον, ὅστις ἠτοίμαζε τὴν ἀπάντησιν. Εὗρον τὸν πατέρα μόνον ἐν τῇ αἰθούσῃ, ὅπου πρώτην φοράν τὸν ἔβλεπον.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ νομάρχου εἶχε συγκινήσει αὐτὸν βαθύτατα. Τί περιεῖχε λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ; Δὲν ἠθέλησεν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ μοὶ τῷ εἴπῃ.

— Ἄς σᾶς τὸ εἴπῃ ὁ υἱὸς μου!

Ὁ νέος ἐφάνη. Ποία διαφορὰ μετὰ τῶν δύο ἐκείνων φυσιογνωμιῶν. Ὅσον τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ἀπήστραπτεν ἐξ εὐτυχίας, τόσο τὸ τοῦ υἱοῦ ἐδείκνυε σύννοϊαν καὶ σοβαρότητα· ὁ νέος ἐκράτει δύο ἐπιστολάς ἐν τῇ χειρὶ του, τὴν τοῦ νομάρχου καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀπάντησιν... Ὁ Βιλνέβ, ἅμα τὸν εἶδε, ἔδραμε πρὸς αὐτόν, ἔλαβεν ἐκ τῶν χειρῶν του τὴν ἐπιστολὴν τοῦ νομάρχου καὶ μοὶ τὴν ἐνεχείρισε.

— Διαβάσατε, κύριε!

Ὁ νομάρχης ἔγραφεν εἰς τὸν νέον, ὅτι κατ' αἵτησιν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, συνεπέειχ τῆς ἐκθέσεως τῶν δύο μηχανικῶν, καὶ κατὰ παράκλησιν τῶν καλλίστων κατοίκων τῆς χώρας ἐμελλε νὰ κάμῃ πρότασιν παρασημοφορήσεώς του εἰς τὴν κυβέρνησιν.

— Ὁ υἱὸς μου νὰ λάβῃ παράσημον, εἴκοσι τριῶν ἐτῶν παιδί!

Ὁ γέρον ξυλουργὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ τι περισσώτερον. Μετὰ στιγμαίαν δὲ σιωπῆν,

— Τώρα, εἶπε, τὴν ἀπάντησίν σου!... ἀνάγνωσέ την.

— Τὴν ἀπάντησίν μου! εἶπεν ὁ νέος μὲ φυσικὸν ἀλλὰ θαρραλέον τόνον φωνῆς· ἡ ἀπάντησίς μου εἶνε ἀπλῆ: δὲν δέχομαι τὸ παράσημον.

— Δὲν δέχεσαι τὸ παράσημον! ἀνέκραξε ὁ πατήρ. Διατί;

— Ἰδοὺ διατί· εἰμαι δὲ βέβαιος ὅτι καὶ ὁ κύριος θὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὴν ἀπόφασίν μου.

Ὁ νέος ἔλαβε τότε τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἀνέγνω: «Κύριε νομάρχα,

«Δὲν σᾶς κάμνω λόγον περὶ τῆς εὐγνωμοσύνης μου, τὴν μαντεύετε. Ἄλλὰ δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ τὴν τιμὴν ταύτην, διότι δὲν ἔκαμα τίποτε ἄξιον ταύτης.

— Τί λέγεις; ἀνέκραξεν ὁ πατήρ, χωρὶς τὴν χθεσινὴν σου ἐργασίαν, ὅλος ὁ τόπος μας ἦτο κατεστραμμένος.

— Ναι, ἀλλὰ τὴν ἐργασίαν μου ποῖος τὴν ἔκαμε; Ἀφήστε με νὰ τελειώσω, πατέρα!..

Καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἐπιστολὴν του:

«Δὲν ἔκαμα τίποτε ἄξιον ταύτης. Δύο μέτρα σωστικὰ ἐλήφθησαν: ἡ ἀποκοπὴ τῶν δένδρων καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐπιχώματος. Καὶ τὰ δύο ὀφείλονται εἰς τὸν πατέρα μου».

— Εἰς ἐμέ!

— Ἀφῆτέ με λοιπὸν νὰ τελειώσω, ἐπανέλαβεν ὁ νέος μειδιῶν. Καὶ ἐξηκολούθησε:

«Τὸ θάρρος τῶν ἐργατῶν, ἡ σύντονος προσπάθεια, ἡ δραστηριότης καὶ ἡ διεύθυνσις συνεπλήρωσαν τὸ ἔργον. Πάντα ταῦτα εἶνε κατόρθωμα τοῦ πατρὸς μου. Ἐγὼ ἤμην ἐκτὸς ἐμαυτοῦ· ἡ μεγάλη εὐθύνη μὲ κατέκαμπτεν· οὐδὲν μέσον σωτη-

ρίας ἔβλεπον, ἔνοον δὲ σκληρῶς πόσον ἀπέχει σχεδὸν τι ἐπὶ τοῦ χάρτου πραγματικοῦ σχεδίου. Τότε ὁ πατήρ μου προσέδραμεν εἰς βοήθειάν μου, καὶ ἐν διαστήματι πέντε λεπτῶν διὰ τῆς πείρας αὐτοῦ καὶ τῆς ἔξεως τοῦ διευθύνειν προεῖδε τὰ πάντα, προσεφύλαξεν, ἔσωσε τὴν ἐπαρχίαν. Ἐννοῶ τὴν πλάνην τῶν μηχανικῶν καὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων τῆς σκηνῆς ταύτης διότι, καθ' ὅλην τὴν ἐργασίαν, ὁ πατήρ μου ἐφώναζεν: *Εἶρε διαταρῆ τοῦ υἱοῦ μου. Ὑπακούσατε εἰς τὸν υἱόν μου!* Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ἐγὼ ὑπῆκουον, ἐκεῖνος δὲ διέτασεν. Δὲν ἦτο ὁ πατήρ μου βοηθός μου, ἐγὼ ἤμην ἰδικός του. Δὲν δύναμαι λοιπόν, κύριε νομάρχα, νὰ δεχθῶ τὴν ἀμοιβὴν ὑπηρεσίας τὴν ὁποίαν δὲν ἔκαμα· ἀλλ' ἂν νομίζετε τὰς προσπαθείας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν μου ἀξίας ἀμοιβῆς τινος, γνωρίσατε δημοσίως τὴν διαγωγὴν τοῦ πατρός μου ἄς μάθῃ ὅλη ἡ ἐπαρχία ὅτι οὗτος τὴν ἔσωσε, καὶ τότε θὰ μοι ἔχητε δώσει, κύριε νομάρχα, παράσημον ἀνώτερον τοῦ σταυροῦ.»

Ὁ πατήρ, ὑπὸ αἰσθημάτων ἀντιθέτων κατεχόμενος, εἶχεν ἀκούσει μέχρι τέλους τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην χωρὶς νὰ ἐκστομίση λέξιν, ἀλλὰ μόλις ἐτελείωσε, ἀνηγέρθη ζωηρῶς:

— Δὲν θὰ τὴν στείλῃς αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν! Δὲν πρέπει νὰ τὴν στείλεις! Δὲν λέγεις τὴν ἀλήθειαν! Δὲν εἰξεύρω ἂν ἰδική σου ἢ ἰδική μου εἶνε ἡ ἰδέα νὰ κόψωμε τὰ δένδρα ἐκεῖνα· ἀλλ' εἰξεύρω ὅτι κατόπιν ἀπὸ τὸν πρῶτον τρόπον σου... καὶ ποῖος ἀνδρεῖος δὲν τὰ χάνει τὴν πρῶτην φορὰν ὅπου εὐρεθῇ εἰς τὴν φωτιάν;... εὐρῆκες ὄλον σου τὸ θάρρος, ὅτι αἱ γνώσεις σου ἐβοήθησαν τὴν ἐπιστήμην μου, ὅτι ἐτακτοποίησες τὰς ἐμπερδευμένας ιδέας ποῦ μοῦ ἤρχοντο.

Ὁ υἱὸς ἠθέλησε νὰ τὸν διακόψῃ.

— Μὴ μὲ διακόψῃς. Ἔχω τὸν κύριον μάρτυρα. Σὲ εἶδεν εἰς τὸ ἔργον, σὲ ἤκουσε! Δὲν θέλεις νὰ πάρῃς τὸ παράσημο! Τὶ ἀνοησία εἶν' αὐτή! Ὁ ὕστερο σοῦ τὸ ἀπαγορεύω. Δὲν θὰ στείλῃς αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν!..

Ταύτας δὲ τὰς λέξεις λέγων ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν ἔσχισε.

— Εἶνε πολὺ ἀργά, εἶπεν ὁ νέος. Εἶχα προεῖδει ὅ,τι συμβαίνει τώρα... Ἐσχίσατε τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς· ἡ ἐπιστολὴ ἐστάλη!

— Ἄ, παιδί μου! ἀνέκραξεν ὁ πατήρ ἐξηνητηγμένος πεσὼν ἐπὶ καθίσματος, τί ἔκαμες;

— Ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμῃς, εἶπον ἐγὼ θλίψας τὴν χεῖρα τοῦ νέου καὶ ἀπομακρυνθεὶς εἶτα συγκινημένος.

Αὐτὴ εἶνε ἡ διήγησις μου.

— Μὲ συνεκίνησεν ὅπως καὶ σᾶς, μοὶ ἀπεκρίθη ὁ φίλος μου, καὶ θὰ κάμω χρῆσιν αὐτῆς. Εἶνε ἀναμφιβόλως ἐντελῶς ἔτακτον γεγονός. Δὲν εἴμπορεῖ κανεὶς νὰ λάβῃ ὡς παράδειγμα ὄντα τὸσον ἐξαιρετικὰ ὅσον ὁ Βιλγέβ καὶ ὁ υἱὸς του,

οὔτε εἴμπορεῖ νὰ στηριχθῇ εἰς πλημμύρας καὶ σωτηρίας τοιαύτας ὅπως ἐπαναφέρῃ τοὺς υἱούς εἰς τοὺς πατέρας καὶ κρημνίσῃ τὸ δυσάρεστον ἐπακόλουθον τῆς διαφορᾶς τῆς ἀγωγῆς· ἀλλ' ἡ δημοσίᾳ ἀνάγνωσις τοιαύτης διηγήσεως θὰ συγκινήσῃ βαθέως τοὺς μαθητὰς μας. Ἐκτὸς τούτου, βλέπω εἰς αὐτὴν ἀρχὴν τινα, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχα φαντασθῆ ἕως τώρα καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐφαρμογὴ δὲν εἶνε οὔτε χιμαιρική, οὔτε ἀδύνατος: Τὴν ἀρχὴν ὅτι πρέπει νὰ διδάσκωμεν εἰς τοὺς νέους, τοὺς πεφυστωμένους ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην τῶν βιβλίων, ὅτι τὰ πάντα δὲν εἶνε εἰς τὰ βιβλία, νὰ τοὺς δώσωμεν νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἡ πείρα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων δίδει ὑπεροχὴν ἢν οὐδεμία θεωρητικὴ σπουδὴ δὲν δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ, καὶ τέλος ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπερηφανεύονται πολὺ διότι ἀκόμη δὲν ἐγγώρισαν τὴν ζωὴν· νὰ τοῖς ἀποδείξωμεν ὅτι εἰς πάσας σχεδὸν τὰς περιστάσεις, παντοῦ ὅπου εἶνε ἀνάγκη συμβουλῆς, διευθύνσεως, ὁ πατήρ ὅσον ἀγράμματος καὶ ἂν εἶνε, δύναται νὰ διδάξῃ τὸν υἱόν του, καὶ νὰ τῷ γείνη ὁδηγός, μόνον καὶ μόνον διότι ἔζησε, καὶ ἀπέκτησε πείραν. Ἡ διήγησις σας μοῦ δίδει ἀφορμὴν καὶ εἰς ἄλλας σκέψεις. Ὁ Βερανζὲ συνείθεζε νὰ λέγῃ τὸ ἐξῆς βαθὺ ἀπόφθεγμα: Ἡ μετριοφροσύνη εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς συγκρίσεως. Πραγματικῶς εἴμεθα ματαιόδοξοι, διότι συγκρίνομεν ἑαυτοὺς πρὸς τοὺς ἄλλους εἰς ὅ,τι εἴμεθα ἀνώτεροι αὐτῶν. Διατί ὁ εὐφυής, ὁ πολυμαθής, ὁ πλούσιος, καὶ ὁ εὐπατρίδης ἔχουσι τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἀμαθοῦς, τοῦ πτωχοῦ, τοῦ ἀσήμου; Διότι ὑπολογίζουσι τὴν χωρίζουσαν αὐτοὺς ἀπόστασιν μόνον ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον, τὴν μάθησιν ἢ τὸ εὐγενὲς τῆς καταγωγῆς. Ἀλλὰ ποσάκις οἱ ἀλαζόνες γίνονται ταπεινοὶ ὅτε δεινὰ γεγονότα, πόλεμοι, ἐπαναστάσεις δίδουσι ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλωθῇ ζωηρῶς πλησίον αὐτῶν καὶ ἐνίοτε χάριν αὐτῶν ἡ ἀφοσίωσις τοῦ ἀμαθοῦς ἐκείνου, ἡ ἡθικὴ δύναμις τοῦ ἀσήμου ἐκείνου ἐργάτου, ὁ πλοῦτος τῆς καρδίας τοῦ πένητος ἐκείνου; Τότε καταφαίνεται ἡ ἀλήθεια, ἀποκαθίσταται ἡ ἰσορροπία καὶ ἡ ἀλαζονεία φαίνεται ὅ,τι εἶνε, τὸ τυφλότατον καὶ γελοιοδέστατον τῶν ἐλαττωμάτων! Ὅθι δὲ δάξω λοιπὸν εἰς τοὺς μαθητὰς μου τὸν μέγαν τοῦτονόμον τῶν ἠθικῶν ἀποζημιώσεων θὰ τοὺς διδάξω νὰ σέβωνται ἐν τῷ ταπεινοτάτῳ ἀνθρώπῳ τὰς κεκρυσμμένας ἀρετὰς καὶ ἐν τῷ πατρὶ των τὰ προτερήματα ἅτινα δὲν βλέπουσι! Τὰ σφάλματα τῆς καρδίας εἶνε πολλάκις σφάλματα τῆς διανοίας. Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸ πλεῖστον, πράττει τὸ κακὸν διότι δὲν βλέπει τὸ ἀγαθόν. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν οἱ νέοι σκεφθῶσιν ὅτι ὁ πατήρ των ὁ ἀγνοῶν ἀνάγνωσιν ἔχει χιλιοπλάσιαν ἀξίαν αὐτῶν ἕνεκα τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς του, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐννοήσουν ὅτι ἡ μάθησις ἔρχεται τρίτη ἢ τετάρτη εἰς τὴν κλίμακα τῶν προσόντων

τῆς ὑπεροχῆς, τὴν ἡμέραν ἐκείνην μόνη ἡ εὐφυΐα τοῦ παιδίου θ' ἀρκέσῃ νὰ προφυλάξῃ αὐτὸ τῆς ἀχαριστίας. Ἰδοὺ αἱ σκέψεις τὰς ὁποίας μοι ἐνέπνευσεν ἡ διήγησις σας.

Κ.

ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΟΙΚΗΣΕΙΣ

Εἰκὼν ἐκ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ βίου

Τὸ μόνον ψεκτόν, ὅπερ τὸ πάλαι εὔρεν ὁ Μῶμος ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Ἀθηνᾶς ἦν ὅτι δὲν κατεσκεύασεν αὐτὸν τροχοφόρον, ὅπως τὸν μεταφέρῃ ὅπου θέλῃ· ἀλλ' ὁ κακεντρεχὴς θεὸς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς πόλεως τῆς Ἀθηνᾶς· ἐν Ἀθήναις, ἂν δὲν ἔχωσι τροχοὺς οἱ οἴκοι, ἔχουσι τὰ κάρρα· φορτόνομεν ἐπ' αὐτῶν τὰς οἰκίας ἡμῶν καὶ τὰς μετακομίζομεν· τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου ἐκτελείται πανοικεῖ μετανάστευσις ὀλοκλήρου πόλεως· δὲν εἴμεθα σχεδὸν κάτοικοι, ἀλλὰ νομάδες· στήνομέν· που τὴν σκηνὴν ἡμῶν ἐν ἔτος, ἔπειτα συστέλλομεν αὐτὴν καὶ ἐκκινούμεν πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν. Εἴμεθα ἀψίκοροι εἰς πάντα· βαρυνόμεθα τὴν αὐτὴν τοῦ ὀρίζοντος μονοτονίαν· θέλομεν ἄλλην λωρίδα οὐρανοῦ πρὸ ἡμῶν ὑπ' ἄλλων στεγῶν καὶ καπνοδοχῶν κατατεμενομένην· ἀδυνατοῦντες νὰ μεταλλάξωμεν τύχην, μεταλλάσσομεν τοίχους.

* *

«Συστοιχίαι κάρρων τριζόντων ὑπὸ τὸ ποικίλον βᾶρος διατρέχουσι τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν διασταυρούμεναι, συγκρουόμεναι· ὅτι, ἦτο ἐν τῷ φωτὶ ἢ ἐν τῇ σκιᾷ, ὅ,τι ἐπεδεικνύετο ὑπερηφάνως ἢ ἐκρύπτετο αἰδημόνας τελεῖ σήμερον διὰ τῶν ὁδῶν τὴν ἐτησίαν αὐτοῦ παρέλασιν, ἦν θὰ ἐπαναλάβῃ πάλιν τὸν προσεχῆ Σεπτέμβριον· ἢ αἴθουσα, ὁ κοιτῶν, τὸ μαγειρεῖον, τὸ πλυσταρεῖον, συναντῶνται ὡς παλαιαὶ φίλαι· ἐδῶ κιδῶτιον συγκλονεῖ τὴν κυρτὴν του βράχιν ὑπὸ τῶν συχνῶν τῆς φορτηγοῦ ἀμάξης ἀνατιναγμῶν· παρέκει σακμινίον ἀνεστραμμένον εὐρίσκειται ἐν σπαρακτικῇ στάσει ὡσεὶ ἀνέτεινε τὰς χεῖρας ἐπικαλούμενον ἔλεος ἢ ἐσχάρα καὶ τὸ τηγάνιον ταλαντῶνται κροτοῦντα εἰς τὰ πλάγια τῆς ἀμάξης... Ἡ περιφέρεια τοῦ παντοῖου τούτου συμφύρματος σχηματίζει ἀνώμαλον πολύγωνον, διαποικιλόμενον ὑπ' ἀραβουργημάτων, οὔτινος αἱ ἄνισοι καὶ ἕτεροειδεῖς πλευραὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς στρωμνῆς, τῆς σκάφης, τοῦ καθουρδιστηρίου τοῦ καφέ, τοῦ σαρώθρου καὶ τοῦ εὐρεθέντος ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Δόνας Ἰουλίας ἀντικειμένου, ἀντὶ τοῦ καταζητουμένου Δὸν Ζουάν».

Τοιαῦτα περίπου ἔγραφον ἄλλοτε τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου ὑπὸ τὸν τίτλον Ἑνοικιάζεται. Ἡ εἰκὼν μένει καὶ νῦν ἡ αὐτὴ· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κάρρου συναντῶνται τὰ εὐγενέστατα σκευῆ πρὸς τὰ βαναυσότατα, ὡς ἐν τῷ λουτρῶνι τοῦ Φαλήρου αἱ ἀβρόταται ἀριστοκράτιδες πρὸς τὰς χυδαιοτάτας φεσοφόρους.

* *

*

Ἡ μετανάστευσις αὕτη αἰτίαν ἔχει ὅτι οἱ πλείστοι τῶν Ἀθηναίων, εἰ καὶ φιλοπάτριδες, καὶ θεωροῦντες δόξαν καὶ καύχημα τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ χῶματος δὲν ἔχουσι οὐδὲ πῆχεις τινὰς ἐκ τοῦ χῶματος τούτου, ἐφ' οὗ ν' ἀπολαύωσι τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ὅπως δ' ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν γιαννιτσάρων ἠγόραζον οἱ σκλάβοι τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὤμων, ἀγοράζουσι οὗτοι διὰ μηνιαίου χαρατσίου βαρυτάτου τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν αὐτὴν ὑπὸ στέγην· οἱ μόνοι ἀληθῶς ἐλεύθεροι, οἱ μὴ πληρώνοντες διότι ζῶσι, εἶνε οἱ ἰδιοκτητῆται· τοιοῦτοι δ' εἶνε οἱ ἰθαγενεῖς Ἀθηναῖοι, οἱ γηγενεῖς, οἱ διὰ βαθίων θεμελιῶν ἐρριζωμένοι πρὸς τὸ πάτριον χῶμα, τινὲς ἐκ τῆς ἀνωτέρας τάξεως, καὶ ἄλλοι οὔτινες ἔχουσι οἴκους ὡς θὰ εἶχον ὄνους ἢ ἀγελάδας, δηλαδὴ πρὸς ἐπιχείρησιν· ἐνῶ αὐτοὶ κἀθηνται, οἱ οἴκοι τῶν ἐργάζονται· πολλοὶ δὲ τούτων στεγάζουσι μὲν τὸν ἰδιοκτήτην διὰ τοῦ ἐνὸς πατώματος, κερδαίνουσι δὲ τὰ πρὸς τὸ ζῆν αὐτοῦ διὰ τοῦ ἄλλου.

* *

*

Ἄλλ' οἱ φερέοικοι μόλις ἴδωσι λευκάζοντα τὰ ἐνοικιαστήρια σκορπίζονται εἰς τὰς ὁδοὺς πρὸς ἄγραν οἰκίας· τὰ ἐνοικιαστήρια, ὡς νὰ θωπεύωνται ὑπὸ τῶν φλογερῶν ἀκτίνων τοῦ θερινοῦ ἡλίου, ἐμφανίζονται τὸν Ἰούνιον, τὸν Ἰούλιον, καὶ τὸν Αὐγουστον, τὸν δὲ Σεπτέμβριον ἀποσύρονται ἐντός, ὅσα δὲ, κενῆς, ἐρήμου μενούσης τῆς οἰκίας, ἐκτίθενται εἰς τὴν δρόσον καὶ τὸ ρίγος τοῦ Φθινοπώρου, εἶνε σκυθρωπά, ὡς οἱ ἔχοντες κενὸν ἐν τῇ καρδίᾳ...

* *

*

Ἡ ἐτησία αὕτη μετανάστευσις παραβιάπτει τὰ μέγιστα τὸν οἰκογενειακὸν βίον· ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτοῦ τὸν ἠδὺν καὶ ἤρεμον αὐτοῦ χαρακτήρα, καταστρέφουσα τὴν ἱερότητα τοῦ οἴκου, καὶ παρομοιάζουσα τοὺς μετοικοῦντας, ὡς ἐν ταξειδίῳ, μεταφέροντας τὰς σκευὰς τῶν ἀπὸ ξενοδοχείου εἰς ξενοδοχεῖον καὶ διασταυρουμένους ἐν τῇ κλίμακῃ μετ' ἀγνώστων. Ἐκεῖ ὅπου διαμένεις σὺ σήμερον, εἰς τὰ δώματα ἅτινα καθιέρωσας δι' εὐγενοῦς ὀδύνης, δι' εὐτυχίας ἀγίας, θὰ ἐπιδράμῃ ἄλλος, ταραττων ὅτι ὑπελείφθη ἐκ τῆς ὑπάρξεώς σου, καὶ σὺ δὲ θὰ εἰσδύσης εἰς ξένους τοίχους, ἐν οἷς δὲν εἶσαι βέβαιος ὅτι δὲν ὑπολείπονται ἀναθυμιάσεις ἀτιμίας, δὲν εἶσαι βέβαιος ἂν